

خاورمیانه، عراق و آمریکا

بررسی گزارش بیکر - هامیلتون
ابراهیم یزدی

به تازگی گزارش یک گروه ده نفری، به ریاست و هدایت مشترک جیمز بیکر و ران هامیلتون بعد از سه ماه مطالعه و بررسی و اهمیت عراق و دیدار و گفت‌وگو با گروه‌های مختلف در عراق، خاورمیانه، اروپا و سازمان ملل متحد، در ۶۲ صفحه همراه با چندین پیوست در ۲۳ صفحه منتشر گردید. در مقدمه، نامه‌ای از دورنمای مشترک گروه و یک چکیده از کل گزارش آمده است. اصل گزارش شامل هوشیاری و چندین عنوان فرعی می‌باشد.

- ۲- ایجاد یک گروه بین‌المللی حامی عراق
- ۳- تعامل با ایران و سوریه
- ۴- زمینه‌های وسیع‌تر منطقه‌ای
- ب - کمک بین‌المللی به عراقی‌ها که به خودشان کمک کنند.
- ۱- کار در محورهای اساسی
- ۲- آشتی ملی
- ۳- نیروهای نظامی و امنیتی
- ۴- پلیس و دادگاه‌های جنایی
- ۵- بخش نفت
- ۶- کمک‌های اقتصادی ایالات متحده در بازسازی عراق
- ۷- بررسی، تهیه و ارائه بودجه

۸- کارکنان آمریکا

۹- امنیت

پیوست‌ها:

- ۱- نامه‌ای از سازمان‌های متولی این بررسی شامل: (موسسه ایالت متحده آمریکا برای صلح، موسسه جیمز بیکر برای سیاست‌های عمومی، دانشگاه رایس، مرکز مطالعات ریاست جمهوری و مرکز مطالعات استراتژیک و بین‌المللی).
- ۲- جلسات گردهمایی گروه مطالعه عراقی (از ۱۵ مارس تا ۲۹ نوامبر ۲۰۰۶)
- ۳- اسامی کسانی که با آنها دیدار و گفت‌وگو شده است. شامل: مسئولان و نمایندگان عراق (۳۹ نفر)، مدیران دولت کنونی آمریکا، مقامات ارشد دولت آمریکا (۶ نفر) (رئیس جمهور و همراهانش)، وزارت دفاع آمریکا (نظامیان و غیرنظامیان) (۱۸ نفر)، وزارت امور خارجه آمریکا، کارمندان سفارت آمریکا (۱۱ نفر) (در بغداد)، مسئولان امنیتی (۷ نفر)، دیگر مقامات ارشد

بخش اول - ارزیابی

الف - ارزیابی وضعیت کنونی در عراق

- ۱- امنیت، شامل: ۱/۱ - ریشه‌های خشونت، ۱/۲ - آمریکا، ائتلاف و نیروهای عراق، ۱/۳ - ارتش عراق، ۱/۴ - پلیس عراق، ۱/۵ - خدمات تسهیل‌کننده، ۱/۶ - عملیات مشترک حفاظت

- ۲- سیاست شامل: ۲/۱ - دیدگاه‌های فرقه‌ای، ۲/۲ - سیستمی، صدور و حکیم، ۲/۳ - هاشمی و ضاری، ۲/۴ - بازرانی و طالبانی، ۲/۵ - موضوعات اصلی
- ۳- اقتصاد شامل: ۳/۱ - بازدهی اقتصادی، ۳/۲ - نفت، ۳/۳ -

سیاست‌های نفتی

- ۴- حمایت بین‌المللی شامل: ۴/۱ - منطقه، ۴/۲ - کشورهای همسایه، ۴/۳ - اقدامات بازسازی آمریکا، ۴/۴ - جامعه بین‌المللی

۵- جمع بندی

ب- پیامدهای ادامه بحران عراق

ج- برخی راه‌های جایگزین

۱- تخلیه نیروهای نظامی

۲- ادامه وضع فعلی

۳- افزایش نیروهای نظامی

۴- تقسیم عراق - سه منطقه

د- تامین اهداف آمریکا

بخش دوم - راهی به جلو - نگرش جدید

الف - نگاه به بیرون - ایجاد یک اجماع بین‌المللی

۱- تهاجم جدید دیپلماتیک

حکومت آمریکا (۲ نفر)، اعضای کنگره و سنای آمریکا (۲۶ نفر)، مقامات و دیپلمات‌های خارجی از کشورهای عربی، اروپایی، اسرائیل، سوریه، ترکیه و ایران (جواد ظریف) (۱۸ نفر)، مسئولان و کارشناسان پیشین از انجمن‌های غیردولتی، روزنامه‌نگاران (آمریکا) (۴۳ نفر) از جمله روسای جمهور، وزرای امور خارجه سابق و اسبق.

۴ - گروه کاری کارشناسان و مشاوران ارشد نظامی - شامل اسامی اشخاص و ستادهای کارشناسی بازسازی اقتصادی، نظامی و امنیتی، توسعه سیاسی و مسایل استراتژیک.

۵ - نام و پیشینه اعضای گروه مطالعه عراق

این گزارش نکته‌های بسیار مهمی در خود دارد؛ برای منطقه خاورمیانه (اعراب، اسرائیل و فلسطین) ایران و ترکیه، همچنین وحدت جغرافیایی عراق، مناسبات شیعه و سنی، گروه‌ها و ... می‌باشد. ایران به دلایل مختلف، از جمله، مرز مشترک طولانی با عراق، پیوندهای ریشه‌دار تاریخی میان شیعیان عراق و ایران و کردهای منطقه با ایران، خواه

ناخواه واجد نفوذ در عراق می‌باشد. تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی در ایران، ناچار باید به دقت رویدادها را پیگیری کنند و براساس مصالح، منافع و امنیت ملی، سیاست‌های راهبردی و تاکتیک‌های کاربردی ایران در عراق را تدوین نمایند. مطالعه این گزارش برای نه‌تنها تصمیم‌گیرندگان، بلکه فعالان سیاسی علاقه‌مند به پیگیری رویدادهای خاورمیانه ضروری و مفید است.

آنچه در این مختصر به آن پرداخته می‌شود، نه بررسی کامل، بلکه اشاره به فرازهای مهم و حساس این گزارش می‌باشد.

۱ - گزارش با این جمله پر معنا آغاز می‌شود:

«هیچ فرمول معجزه‌آسایی برای حل مشکلات عراق وجود ندارد، اما با وجود این می‌توان اقداماتی کرد که موجب بهبود وضعیت بشود و منافع آمریکا حفاظت گردد.»

- «وضعیت عراق بسیار وخیم و رو به خرابی بیشتر است هیچ راهی که موفقیت را تضمین کند وجود ندارد.»

در این گزارش، پس از ارزیابی‌های گسترده از زوایا و ابعاد گوناگون، ضرورت کوشش‌های جدید دیپلماتیک نه‌تنها در عراق، بلکه در کل خاورمیانه ارائه داده شده است. تهیه‌کنندگان

اعتراف می‌کنند که چالش‌های پیش روی دولت آمریکا در عراق بسیار پیچیده هستند، خشونت‌ها هم در گستره و هم در پیامدهای مرگبارش رو به افزایش است. شورشگری اعراب سنی، واکنش میلیشیای شیعه، گردان‌های مرگ القاعده و جنایات گسترده، خشونت را تغذیه می‌نماید.

مهم‌ترین چالش امنیتی عراق، درگیری‌های مذهبی - قومی است. بدبینی و یاس فراگیر شده است. توانایی دولت آمریکا برای تأثیرگذاری بر رویدادهای عراق در حال زوال است. در حال حاضر عراق محور اصلی و

مرکزی سیاست خارجی آمریکا است و عملکرد آمریکا و سایر تحولات در عراق بر موقعیت آمریکا در دنیا اثرگذار است.

وخامت رویه رشد اوضاع در عراق و اهمیت حیاتی آن برای آمریکا از مشکل‌ترین و مهم‌ترین چالش‌هایی است که این دولت طی دهه‌های اخیر با آن روبه‌رو شده است.

از آنجا که وضعیت کنونی عراق با تصمیمات و دخالت‌های دولت آمریکا آغاز شده است، دولت آمریکا با توجه به منافع ملی و

ملاحظات اخلاقی موظف است آنچه را در توان دارد به‌کار گیرد تا به وضعیت کنونی و هرج و مرج پایان داده شود.

در گزارش تأکید شده است که توصیه‌ها یک مجموعه به هم پیوسته است و اجرای آنها باید هماهنگ باشد. در اجرای توصیه‌ها نباید آنها را از هم جدا ساخت.

گزارش تأکید می‌کند که تمام مسائل خاورمیانه به هم پیوسته‌اند. نمی‌توان برای مسائل عراق بدون حل دیگر

بحران‌های خاورمیانه، فرمولی را انتخاب کرد. در صدر مسائل خاورمیانه، بحران روابط خصمانه میان اعراب و اسرائیل قرار دارد.

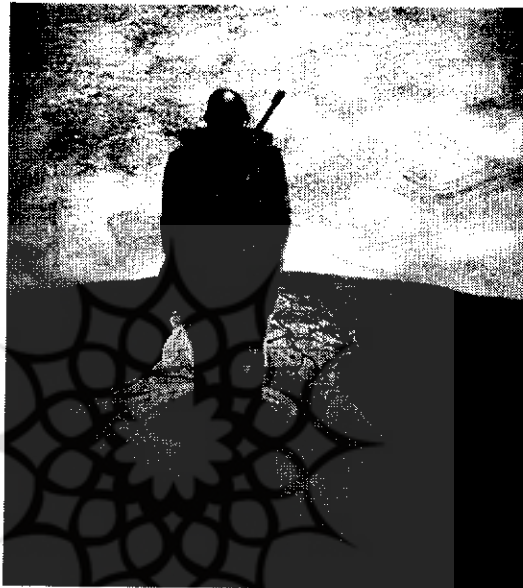
در گزارش به درستی و واقع‌بینانه آمده است که صلح پایدار در خاورمیانه تنها با اجرای قطعنامه‌های ۲۴۲ و ۳۳۸ شورای

امنیت سازمان ملل متحد امکان پذیر است. قطعنامه ۲۴۲، که پس از جنگ ماه ژوئن ۱۹۶۷ میان اعراب و اسرائیل تصویب

شد، دو محور کلیدی دارد:

اول - اسرائیل از سرزمین‌هایی که در این جنگ اشغال کرده

است عقب‌نشینی کند، دوم - اعراب موجودیت اسرائیل را به رسمیت بشناسد. در جنگ ۱۹۶۷، اسرائیل، صحرای سینا (در مصر) و نوار غزه، غرب رودخانه اردن، ارتفاعات جولان و در

فرصت‌های دیگری، بخشی از جنوب لبنان را اشغال کرد. پس از تصویب این قطعنامه، نه اسرائیل از سرزمین‌های اشغالی بیرون رفت و نه اعراب، اسرائیل را به رسمیت شناختند. اما رویدادهای بعدی در خاورمیانه و تأثیر تحولات بین‌المللی بر اوضاع منطقه موجب شد که اسرائیل صحرای سینا را به مصر باز پس بدهد و مصر اسرائیل را به رسمیت بشناسد. حزب‌الله لبنان، اسرائیل را مجبور به تخلیه جنوب لبنان ساخت، اما اسرائیل حاضر نشد نوار

غزه، اراضی غرب رودخانه اردن و ارتفاعات جولان (سوریه) را تخلیه کند و این امر به گره‌گور بحران خاورمیانه تبدیل گردید. ارائه طرح معاوضه زمین (اراضی اشغالی توسط اسرائیل) با صلح (میان اعراب و اسرائیل) و واکنش‌های بین‌المللی موجب شد که قرارداد اسلو میان فلسطینیان و اسرائیل به امضاء برسد و رهبری فلسطین از آوارگی در کشورهای عرب به بخشی از سرزمین‌های اشغالی منتقل شود و آرام‌آرام تشکیل یک دولت مستقل فلسطینی در نوار غزه و غرب رودخانه اردن در کنار اسرائیل، هم‌ازسوی فلسطینیان و هم اعراب و هم جامعه بین‌المللی به رسمیت شناخته شود، اما گروه‌های افراطی یهودی، بخصوص یهودیان لیبرال با نفوذ ساکن آمریکا و حامی اسرائیل، با هرگونه پس دادن زمین‌ها مخالفت کردند. اسرائیل بر خلاف معاهدات بین‌المللی، به اسکان

یهودیان در سرزمین‌های اشغالی و منضم‌ساختن آنها به اسرائیل پرداخت. به این ترتیب در حالی که دولت‌های عربی و دولت فلسطین موجودیت اسرائیل را به رسمیت شناخته‌اند، دولت اسرائیل از تخلیه سرزمین‌ها و پذیرش یک دولت مستقل فلسطینی خودداری کرده است. استقرار رهبری فلسطین در سرزمین‌های اشغالی، اگرچه مقامات مسئول فلسطین را به شناسایی اسرائیل واداشت، اما از آنجا که اسرائیل حاضر به تخلیه سرزمین نشده، مقاومت مسلحانه مردم فلسطین ادامه پیدا کرده است. برخورد نظامی اسرائیل با مقاومت فلسطین و ارتکاب جنایات و نسل‌کشی در سرزمین‌های فلسطینی و انعکاس جهانی آن موجب شده است که افکار عمومی مردم جهان به شدت علیه اسرائیل بسیج شود. استمرار مقاومت در غزه، با وجود سرکوب و جنایات اسرائیل و جنگ ۳۳ روز در لبنان میان حزب‌الله و اسرائیل بر این دیدگاه‌ها تأثیرگذار بود. انعکاس این تأثیرات را می‌توان در گزارش اخیر گروه عراق

مشاهده نمود. در بحث خاورمیانه، گزارش گروه تأکید می‌کند، که: ۱- بدون حل بحران روابط میان اسرائیل و سوریه و اسرائیل و فلسطین، هیچ فرمولی در عراق به نتیجه نخواهد رسید و اینکه: "آمریکا نمی‌تواند به اهداف خود در خاورمیانه برسد مگر آن که به طور مستقیم در درگیری‌های اسرائیل با اعراب وارد شود."

۲- هیچ راه حل نظامی برای مشکل اعراب و اسرائیل وجود ندارد.

۳- اسرائیل باید از ارتفاعات جولان عقب بنشیند و آن را به سوریه برگرداند. برای اطمینان خاطر اسرائیل، سپاه صلح سازمان ملل متحد می‌تواند در مرز دو کشور مستقر شود. ۴- اسرائیل زمین‌های اشغالی لبنان را به آن کشور برگرداند. ۵- اسرائیل تأسیس دولت مستقل فلسطین را به رسمیت بشناسد.

لی هامیلتون

در گزارش بیکر - هامیلتون در دو نوبت به موضع بوش، رئیس‌جمهور آمریکا درباره خاورمیانه اشاره شده است که گفته است "دولت آمریکا به طرح دو دولت فلسطینی و اسرائیلی متعهد است."

۶- گزارش همچنین اشاره می‌کند که: "اسرائیلی‌ها از اینکه کشورشان به طور دائم در جنگ با همسایگان خود می‌باشد، خسته شده‌اند."

اگرچه در این گزارش با صراحت بر قطعنامه ۲۴۲ و تخلیه سرزمین‌های اشغالی تأکید شده است، اما برخی از مسائل کلیدی مورد اختلاف فلسطینی - اسرائیلی، نظیر شهرک‌های یهودی‌نشین، مرز میان دو کشور، حق بازگشت فلسطینیان آواره، بیت‌المقدس شرقی و پایان تخاصم را به گفت‌وگوهای بعدی میان دو طرف ارجاع داده است.

با توجه به آنچه رئیس‌جمهور پیشین آمریکا، جیمی کارتر در کتاب اخیر خود درباره خاورمیانه نوشته است و صریحاً از اسرائیل به خاطر خودداری از تخلیه سرزمین‌های اشغالی نوار غزه و غرب اردن و عدم اجرای قطعنامه‌های شورای امنیت، بخصوص ۲۴۲ انتقاد کرده است و با توجه به آنچه در گزارش گروه تحقیق عراق (بیکر - هامیلتون) آمده است و اجماع جهانی در مورد تأسیس یک دولت مستقل فلسطین، به نظر می‌رسد که:

نخست - فلسطینیان، بیش از هر زمان می‌بایستی از ابزارهای دیپلماتیک برای تحقق اهداف خود استفاده کنند و حتی الامکان از دست‌زدن به عملیات نظامی، که بهانه به افراطیون اسرائیلی برای برهم‌زدن معادله می‌دهد خودداری کنند.

دوم - دولت ایران، که خود را متعهد به حمایت از مردم فلسطین می‌داند، از مواضع گروه مطالعه عراق در مورد فلسطین استقبال نموده و از امکانات دیپلماتیک برای تحقق اهداف فلسطین استفاده کند.

گزارش گروه عراق در توصیه‌های خود به ضرورت "آشتی ملی" میان نه‌تنها شیعه و سنی، بلکه گروه عرب و ترکمن تأکیدهای چندین‌باره دارد. از جمله این که آشتی ملی باید اعضای حزب بعث، منتهای رهبران آن، را نیز در بر بگیرد.

در گزارش گروه به ضرورت جلب همکاری کشورهای منطقه از جمله عربستان سعودی، ترکیه، مصر، اردن، کویت، سوریه و ایران تأکید شده است.

یکی از راه‌های حل بحران شورشگری عراق، مذاکره با رهبران شورشگر است. کشورهای عربی می‌توانند با گروه‌های شورشگری برای پذیرش صلح و آشتی

گفت‌وگو کنند. این دولت‌ها می‌توانند در کاهش درگیری‌های مذهبی میان سنی‌ها و شیعیان نقش موثری ایفا کنند.

در این گزارش به جلب همکاری دولت‌های سوریه و ایران در چند مورد تأکید شده است. در مورد ایران، گروه توصیه کرده است که: نخست، گفت‌وگو با ایران بدون قید و شرط باشد و دوم، ارائه پیشنهادها و تشویقی به ایران، همچون عضویت در سازمان تجارت جهانی و یا اعلام نظر صریح که آمریکا درصدد براندازی نظام در ایران نمی‌باشد. البته در این گزارش فهرستی از انتظارات دولت آمریکا از ایران نیز آمده است.

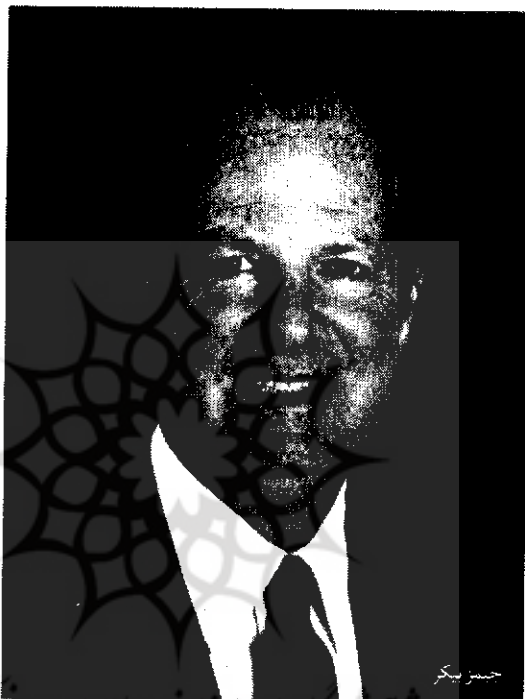
واکنش هر یک از طرف‌های مربوطه به این گزارش در خاورمیانه، در عراق، در آمریکا متفاوت است. اولین واکنش از سوی رئیس‌جمهور آمریکا بود که با وجود تأکید گزارش بر گفت‌وگوی بی‌قید و شرط با ایران، بوش مجدداً تصریح کرد که بدون توقف کامل غنی‌سازی اورانیوم آمریکا حاضر به مذاکره با ایران نیست!!

اسرائیل و گروه‌های فشار یهودی در آمریکا نیز ناخشنودی خود را از این طرح ابراز داشته‌اند و این درحالی است که در این گزارش تأکید شده است: "هیچ دولتی در آمریکا، چه جمهوری خواه و چه دموکرات حمایت از اسرائیل را رها نخواهد کرد." برخی از رهبران کرد عراق نیز، به این گزارش واکنش منفی از خود نشان داده‌اند. علت آن شاید این باشد که در گزارش نخست توصیه شده است که تمام درآمد نفت عراق به صندوق دولت واریز شود و درآمد نفت به نسبت جمعیت به مناطق مختلف عراق اختصاص یابد. دوم، در مورد ناحیه نفت خیز کرکوک - که جمعیت آن ترکیبی از کرد، ترکمن و عرب است و کردها به خاطر نفت آن اصرار دارند که در تقسیمات استانی جزء منطقه کردستان محسوب شود، و در قانون اساسی تعیین تکلیف آن از طریق رفراندوم پیش بینی شده است - ارزیابی گروه این است که وضعیت بسیار انفجاری است و انجام رفراندوم باید تا موقعیت مناسبی به تعویق بیفتد. احتمالاً کردها از این توصیه‌ها ناراضی هستند.

بخش قابل توجهی از گزارش به شرح تغییر در وظایف نیروهای نظامی و امنیتی آمریکا در عراق و ارائه جدول زمانی برای این برنامه‌ها و چگونگی آماده‌سازی نیروهای نظامی، پلیس و امنیت عراق برای انجام وظایفشان اختصاص داده شده است.

اگرچه در گزارش توصیه شده است که دولت آمریکا رسماً اعلام کند که درصدد ایجاد پایگاه‌های نظامی دائمی در عراق نیست و یا درصدد کنترل نفت عراق نمی‌باشد، اما توصیه‌هایی که در زمینه همکاری‌های نظامی - امنیتی با نیروهای عراقی ارائه داده شده است، نفوذ آمریکا و امکان کنترل دولت عراق و هر دولتی را به آنها می‌دهد. به طوری که حتی در صورت بیرون رفتن نیروهای نظامی آمریکا از عراق، مهار عملکردهای دولت عراق توسط آمریکا امکان‌پذیر خواهد بود.

در بررسی کوتاه این گزارش سعی شده است برخی از نکات مهم آن مطرح شود. نقد و تحلیل مفصل و بررسی بازتاب آن در خاورمیانه، اروپا، سازمان ملل، کنفرانس اسلامی، اتحادیه اعراب و در میان فلسطینیان را به فرصت دیگری می‌گذاریم.

حسین شریعت‌مداری